

Чухненко П.С.,
завідувач кафедри методики викладання
природничо-математичних дисциплін
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»,
кандидат хімічних наук

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ВИКЛАДАННЯ ХІМІЇ У 7-11 КЛАСАХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ У 2025/2026 Н.Р.

У 2025/2026 н.р. продовжується поетапне впровадження **Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року №898** [2, с. 217-244] у циклі базового предметного навчання.

Відповідно до **Типової освітньої програми** в редакції наказу МОН від 09.08.2024 №1120 [15] можливі такі варіанти вивчення предметів природничої освітньої галузі в циклі базового предметного навчання (7-9 класи):

1. Природничі науки (2 год./тижд.) + хімія + фізика + географія + біологія + безпековий практикум.

2. Інтегрований курс природничої освітньої галузі (7-8 год./тижд.) + безпековий практикум.

3. Хімія + фізика + географія + біологія + безпековий практикум.

Отже, при виборі закладом освіти варіанту 1 або 3 є змога розінтегровано вивчати предмет хімія у 7-9 класах. Курс «Природничі науки» може впроваджуватися як вибірковий освітній компонент, і навчальне навантаження, визначене в навчальному плані закладу освіти на його вивчення, не зараховується до максимальної кількості годин, виділеної на природничу освітню галузь.

Для вивчення хімії у 7 та 8 класах (та пілотних 9 класах) пропонуються модельні навчальні програми (МНП) [6]:

- модельна навчальна програма «Хімія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (**автор Лашевська Г.А.**) (**наказ Міністерства освіти і науки України від 16.08.2023 №1001**);

- модельна навчальна програма «Хімія. 7-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (**автор Григорович О.В.**) (**наказ Міністерства освіти і науки України від 27.12.2023 №1575**).

У МНП не здійснено розподіл годин за розділами й темами. Для цього вчитель розробляє навчальну програму (НП) на основі МНП, яку укладає з урахуванням пізнавальних потреб, інтересів та навчальних досягнень здобувачів освіти за попередній рік навчання, форми організації освітнього процесу, а також з огляду на матеріально-технічну базу відповідного закладу освіти. Розроблену НП на основі МНП необхідно **затвердити на засіданні педагогічної ради**.

Кількість годин на тиждень на вивчення хімії із розрахунку мінімального навчального навантаження наведено у додатку 3 [15]:

- 7 клас – 1 год./тижд.;

- 8 клас – 2 год./тижд.;

- 9 клас (пілотний) – 2 год./тижд.

Кількість навчальних годин на тиждень на вивчення навчальних предметів/інтегрова-

них курсів, що передбачена типовим навчальним планом [15], **може бути збільшена закладом освіти**: для цього можна використати години навчального навантаження, визначені типовим навчальним планом для перерозподілу між освітніми компонентами. Рекомендуємо **підсилити вивчення хімії у 7 класі на 0,5-1 год./тижд.**, зважаючи на необхідність подолання освітніх втрат за адаптаційний цикл навчання, а також на особливу підтримку зі сторони держави для мотивації вибору предметів природничого циклу у старшій профільній школі (10-12 класи) та вступу на природничі спеціальності (будуть використовуватися підвищені коефіцієнти для вступу).

На основі складеної навчальної програми вчитель упорядковує календарно-тематичне планування (КТП). Зазвичай автори МНП пропонують власне бачення щодо НП [8] та КТП, які можна взяти за основу. КТП та поурочне планування – академічна свобода вчителя, яка стосується формату, обсягу, структури, змісту, оформлення. Допускається внесення змін у КТП впродовж навчального року. Оскільки МНП не містять чіткої диференціації на традиційні демонстрації, лабораторні досліди, практичні роботи, рекомендуємо самостійно визначити оптимальну їхню кількість з урахуванням наявності реактивів, хімічного посуду та обладнання. Можливо, певні види діяльності доцільно називати наступним чином: практичне дослідження, лабораторне дослідження, демонстраційне дослідження, домашнє дослідження, проєкт-дослідження, адже в такому разі вчитель оцінюватиме сформованість у учнів компетентностей за першою групою результатів Державного стандарту (пізнання світу природи засобами наукового дослідження). Щодо обов'язковості оцінювання наведених вище видів діяльності, то виконання практичних досліджень варто оцінювати в усіх учнів, які були присутні на уроці; для відсутніх учнів виставляти у графу журналу «н» й не відпрацьовувати. Інші ж види діяльності, такі, як лабораторні, демонстраційні, домашні дослідження, оцінювати вибірково, адже не всі зможуть їх реалізувати, зважаючи на матеріально-технічне забезпечення. За навчальний рік здобувач освіти мав би підготувати й виступити перед класом принаймні з одним проєктом-дослідженням, яке варто оцінити (можна технікою взаємооцінювання). Також до видів діяльності варто додати спостереження, моделювання, зокрема до тих тем, де це є доцільним. Якщо в учителів хімії будуть інші погляди на реалізацію практичної складової програми й оцінювання, то, зважаючи на академічну свободу, це дозволяється здійснити, але варто описати у вступній частині навчальної програми.

До кожної МНП є перелік підручників, яким надано гриф Міністерства освіти і науки України, а також тих, які пройшли апробацію. Зокрема **до програми автора Г.А. Лашевської упорядковані 2 підручники «Хімія»**:

- автор Г.А. Лашевська;
- автори П.П. Попель, А.С. Крикля.

До програми автора О.В. Григоровича упорядковано 3 підручники:

- автори О.В. Григорович, О.Ю. Недоруб;
- автори Л.Я. Мідак, О.В. Кузишин, Ю.Д. Пахомов, Х.В. Буждиган;
- автори О.Г. Ярошенко, Т.В. Коршевнік.

Після вибору МНП й отримання друкованих версій підручників радимо ще раз пересвідчитися, що підручник відповідає обраній програмі (це зазначено на форзаці підручника). У протилежному випадку необхідно буде змінювати МНП під отриманий підручник або використовувати електронну версію підручника, який відповідає програмі. Формуючи НП та КТП, учитель хімії також можна звернутися до обраного підручника, щоб увідповіднити види діяльності та послідовність вивчення розділів/тем.

Учителям хімії пілотних 9-х класів рекомендуємо долучатися до апробації підручників та методичних матеріалів, розроблених авторськими колективами.

Викладання хімії у 9-11 класах здійснюємо за навчальними програмами:

- 9 класи – програма, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від

07.06.2017 №804 [9];

- 10-11 класи – програми, затверджені наказом Міністерством освіти і науки України від 23.10.2017 р. №1407 (рівень стандарту або профільний рівень) [10].

Методичні рекомендації щодо вивчення хімії попередніх років можна взяти до уваги під час викладання предмета у 9-11 класах у 2025/2026 н.р. [5, с. 171-174; 4, с. 117-121].

Рекомендуємо вчителям хімії надати належну увагу виявленню та компенсуванню освітніх втрат з хімії. Детальніше із інструментами діагностики та компенсації освітніх втрат у закладах загальної середньої освіти України можна ознайомитися у збірнику Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України [3, с. 138-143]. Із метою діагностування та надолуження освітніх втрат рекомендуємо вчителям хімії скористатися сайтом Всеукраїнської школи онлайн [1] та матеріалами українсько-польського проєкту Pi-stacja [11].

Основними видами оцінювання результатів навчання учнів відповідно до законодавства є формувальне, поточне та підсумкове: тематичне, семестрове, річне. Поточне оцінювання є формувальним, тобто це оцінювання «у процесі навчання», яке дає змогу вчителям хімії зрозуміти, як краще підготувати учнівство до підсумкового оцінювання. Цей вид оцінювання дає змогу дійти висновку щодо особистісного розвитку учнів, відстежити їхній прогрес. Рівень досягнення більшості результатів учнями триватиме протягом усього періоду навчання в 7-9 класах. Згідно з Державним стандартом базової середньої освіти оцінювання результатів навчання учнів із природничої освітньої галузі у 7-8 класах (та пілотних 9-х класах) відбувається за групами результатів відповідно до обраної модельної навчальної програми. Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів у природничій освітній галузі зазначені в додатку 10 Державного стандарту [2, с. 225-244] і передбачають, що учні мають досягти певного рівня в:

1. Пізнанні світу природи засобами наукового дослідження.
2. Опрацюванні, систематизуванні та представленні інформації природничого змісту.
3. Усвідомленні закономірностей природи, значення природничих наук і техніки в житті людини; відповідальній поведінки для забезпечення сталого розвитку суспільства.
4. Розвитку власного наукового мислення, набутті досвіду розв'язання проблем природничого змісту (індивідуально та у співпраці).

У Державному стандарті базової середньої освіти для природничої освітньої галузі визначено чотири групи результатів, а у свідоцтві досягнень рекомендовано виставляти оцінки за трьома групами результатів, оскільки конкретні результати групи результатів «Розвиток наукового мислення, набуття досвіду розв'язання проблем природничого змісту» враховують при оцінюванні інших груп результатів. Критерії для оцінювання за групами результатів описані в «Критеріях оцінювання за освітніми галузями» (додаток 2) [13].

Для визначення основних напрямів та питань з підтримки безпеки учнів під час проведення навчання в кабінетах (лабораторіях) використовують інструкції з безпеки життєдіяльності, зі зразками яких пропонуємо ознайомитися за покликанням [12, с. 33-41]. Нагадуємо, що вчителі хімії на початку навчального року проводять з учнями первинні інструктажі, про що робиться запис у журналі інструктажів з безпеки життєдіяльності (підпис учні ставлять, починаючи із 9 класу).

Варто відзначити високі успіхи команди Чернівецької області на Всеукраїнському турнірі юних хіміків (фінальний етап – III місце, керівники команди: Горбик Т.М., учитель хімії Чернівецького ліцею №3 медичного профілю, Ткаченко В.В., учитель хімії Багатопрофільного ліцею для обдарованих дітей, к.х.н.) та IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії, а саме:

- I місце – Колісник І., учень 10 класу КЗ ЗСО «Заставнівський ліцей» (учитель хімії – Пазюк З.І., тренер – Горбик Т.М.);
- I місце – Михайлюк Д., учень 9 класу Чернівецького ліцею №3 (учитель-тренер –

Горбик Т.М.);

- III місце – Савискул О., учень 9 класу Чернівецького ліцею №3 (учитель-тренер – Горбик Т.М.);

- III місце – Герман В., учень 9 класу Чернівецького багатoproфiльного ліцею №11 «Престиж» (учитель-тренер – Матвійчина С.В.).

Враховуючи успішні показники участі команди області на IV етапі Всеукраїнської учнівської олімпіади з хімії у 2024/2025 н.р., просимо заклади освіти організувати високий рівень підготовки учнів-учасників команди, а також долучати до підготовки учнів 7-8-х класів із метою утримання 3 рейтингової позиції у загальноукраїнському командному заліку. Із задачами Всеукраїнського турніру юних хіміків на 2025/2026 н.р. можна ознайомитися за покликанням [14].

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо розглянути подані матеріали на засіданнях професійних методичних спільнот учителів хімії та прийняти відповідні рекомендації стосовно викладання предмета у 2025/2026 навчальному році, стежити за інформацією на сайтах МОН, ІМЗО, ДОН, КЗ «ІППОЧО» (у т.ч. користуватися вкладкою Навчально-методичне забезпечення на сайті КЗ «ІППОЧО» [7], яка може бути оновлена).

Список використаних джерел та літератури

1. Всеукраїнська школа онлайн. URL: <https://lms.e-school.net.ua/> (дата звернення: 10.06.2025).

2. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. №898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.06.2025).

3. Діагностика та компенсація освітніх втрат у закладах загальної середньої освіти України. Збірник Інституту педагогіки Національної академії педагогічних наук України/ 2023. С. 138-143. URL: https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/Osvitni_vtraty.pdf (дата звернення: 10.06.2025).

4. Лист Міністерства освіти і науки України від 22.09.2021 р. №1/9-482 «Щодо методичних рекомендацій про викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2021/2022 н.р.». С. 117-121. URL: https://drive.google.com/file/d/1tGtHdbJzAZdlj_cGhY38X7X66yaS3IsKg/view (дата звернення: 10.06.2025).

5. Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах освіти Чернівецької області у 2023/2024 н.р.: інформаційно-методичний збірник / редколегія: Куриш Н.К., Богачик Т.С., Голева А.О., Тащук Ю.Ю. Чернівці : Технодрук, 2023. С. 171-174. URL: <https://drive.google.com/file/d/1rEJaLeH0oumJdwittLsL6kJnh0k3SM4n/view> (дата звернення: 10.06.2025).

6. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи (запроваджуються поетапно з 2022 року). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuysya-poetapno-z-2022-roku> (дата звернення: 10.06.2025).

7. Навчально-методичне забезпечення НУШ. Сайт КЗ «ІППОЧО» URL: <https://drive.google.com/drive/folders/13Eo2-2-oQb6vRywPWRmXEBJTyWf5oBKK> (дата звернення: 10.06.2025).

8. Навчальні програми на основі модельних навчальних програм. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-prohramy-na-osnovi-modelnykh> (дата звернення: 10.06.2025).

9. Навчальна програма з хімії (використовуємо для 9 класів), затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 №804. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-6-9-klasiv> (дата звернення:

10.06.2025).

10. Навчальні програми з хімії для 10-11 класів, затверджені наказом Міністерством освіти і науки України від 23.10.2017 №1407 (рівень стандарту або профільний рівень). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv> (дата звернення: 10.06.2025).

11. Проєкт з навчальними матеріалами Pi-stacja. URL: <https://ua.pistacja.tv/> (дата звернення: 10.06.2025).

12. Про використання Інструктивно-методичних матеріалів з питань охорони праці, безпеки життєдіяльності. С. 33-41. URL: <https://drive.google.com/file/d/149cEtlccs34uae2-OhWDFRShOUDdSp1O/view> (дата звернення: 10.06.2025).

13. Рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджені наказом МОН від 02.08.2024 №1093.

14. Сайт Всеукраїнського турніру юних хіміків. URL: <http://tyc.com.ua/uk/> (дата звернення: 10.06.2025).

15. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затверджена наказом МОН від 19.02.2021 №235 у редакції наказу МОН від 09.08.2024 №1120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-21#Text> (дата звернення: 10.06.2025).